

tes d'aquell, sonant la *rota*, la qual a mi havia donada Mercuri: fuí tan graciós a Cèrbero, porter d'infern, que les dites portes me foren tantost ubertes; après --- en lo consistori dels presidents infernals, diguí ---» (III, 86.7). Prou es recordava Bernat Metge, secretari del rei Joan I, de les sessions literàries, presidides per la reina Violant de Bar, en què el rei en persona, cantava, acompanyant-se amb la *rota*, ballades, virolais i rondeaux, compostos per ell en francès i posats en música a la manera de Guillaume de Machaut, com ens consta per un doc. de 1378 (Rubió i Lluch, *Docs. Cult. Cat. M-E* I, 283); Am. Pagès, *Ballada 'notée' en l'honneur du roi Jean I d'Aragon*, Rom. LV; *Andreae Capellani De Amore*, 1930, p. xiv.

Com que no som nosaltres els més obligats a refer la història del mot a França, Occitània, Germània, Britànnia, guanyarem temps si comencem traslladant uns breus i autoritzats articles, com el de Bloch: «rote instrument de musique dont les jongleurs bretons et gallois se servaient en chantant leurs lais XII S., dans le *Voyage de Charlemagne*, attesté indirectement par *roter* 'jouer de la rote'; emprunté d'une forme celtique, cf. *cbrotta* chez Fortunat, VI S., qui le donne comme le nom d'une harpe bretonne, et d'autre part l'irl. *crott* 'cithare' et par le gallois *crwth* 'violon'; on a voulu expliquer le traitement de l'initiale de la forme fr. *rote* (qu'on trouve attestée par *rotta* chez St. Boniface, au VII S.), en supposant un intermédiaire francique **brôta* (cf. anc. haut-all. *bruoza*); mais c'est là une hypothèse peu en rapport avec la valeur du mot; ce développement particulier est dû à la difficulté de prononcer un mot étranger».

Altrament, des de França el mot va passar a diverses llengües europees, l'anglès, i el port. i it. *rota*; en cast. no sé que s'hagi usat mai (no manca en algun dicc. enciclopèdic) i tampoc no conec documentació gaire antiga en aquelles altres llengües romàniques. Sí que és antic, en canvi, en llengua d'oc, més que en la nostra, car ja figura en el fragment d'*Alexandre de Grècia* (S. XII, zona fronterera del fprov.), on ens conten que dels mestres del Magne «li quartz lo duyst [DOXIT per docuit] corda tocar / et *rotta* et leyra clar sonar / et en toz tons corda temprar» (Foerster-Koschwitz, *Die altesten Sprachdenkmahler*, col. 238, v. 101) i en alguns altres textos del S. XIII.

Més que enlloc abunda, però, en el Nord de França, pàtria de la lírica continental d'inspiració arturiana. No cal dir que figura sovint en *Chrestien*, i en tantes obres històriques i romancesques com Wace, *Guillaume de Palerne* etc.; i amb derivats, com el verb *roter* (posat de relleu per Bloch) en *Le Bel Inconnu* (c. 1200), *rot(eo)ur* 'citarista' en *Gui de Warewic* etc.; hi ha fins i tot un hapax *crouth* m., que es denuncia com a manlleu del bretó. En fi basti'm ja remetre al God., on es trobarà tot.

També dóna mostres d'antigor, si bé encara més de rara, la seva aparició en l'Àlta Alemanya en una forma *bruoza*, de l'arrelament de la qual podríem dubtar vist que només figura en alguna glossa, i no tindriem raó perquè el tractament de la -r- entre vocals com a z

demostra que ja circulava en la *Germania Superior* almenys cap al S. VI, o sigui pel mateix temps en què el gallo-romà Venanci Fortunat ens descriu la *cbrotta*; el valor que pugui tenir la *h-* inicial de la glossa alemanya ja és molt més discutible, com sigui que en el grup *hr-* l'aspiració aviat desaparegué, i abans podríem qualificar-lo de so pampallugant, clar moridora mig invisible com un foc de Sant Telm. Un savi autoritzat com Kluge en deduí (*Sitzber. Heidelberger Ak.* 1915, XII, 4) l'existència d'un germ. antic (o bé proto-germànic) **brôta*; en el seu dicc. etimològic guarda, però, silenci, segurament per no creure prudent de pronunciar-se sobre si hi hagué transmissió del mot, per dir-ho així, des del Rin cap al Mosa o des del Mosa cap al Rin. Jud (*Rom.* XLVI, 399) observà que la conservació sorda de la -r- intervocàlica en francès obligava a dubtar que en francès provingués del germànic antic.

«Doch zu unrecht» exclama Wartburg (*FEW* XVI, 1956, 250), que no sense trair certa santa indignació (Deutschland über alles), un cop morts els dos contradictors del germanisme, pren la ploma i, esborrant la quasi totalitat de l'article de Bloch, li fa dir el contrari del que deia, abans que el bon editor francès la valiste li confiés la nova edició del llibre del meu mestre. El mot és un germanisme en francès, pesí a qui pesí!

Jo no havia vist encara el volum del *FEW* ni m'havia fixat gaire en els canvis de vestidura del Bloch, però m'interessà un dia de saber que hi ha una persa *rūd* 'arpa'. I més quan vaig llegir que s'havia notat l'aparició en el *Tarīh-i Sīstān*, o sigui la Història del Seistan, escrita en el S. XI, que parla sobretot de coses de Herat, la ciutat del NO. de l'Afganistan. Diu Oranski que fa referència principalment a fets esdevinguts en l'any 867, però també a coses anteriors a la conquesta musulmana del S. VII. No veig que Oranski tingui cap notícia del *rota* europeu, ni fa la més vaga al·lusió a la colpidora semblança. Sóc el primer que s'hi ha fixat? No ho asseguro.

No sabent-ho més que pel llibre d'Oranski (*Vvedéme v vránskuu řulol.*, p. 264) ho he comprovat. Comprovo que en efecte *rūd* 'arpa' es troba en qualsevol diccionari persa. Sé ara també que hi és antic, car ja existia en pelví, amb el sentit de 'un instrument de corda': escrit en símbols pelvís *lwr'*,¹ que equival a l'«early New Persian *rōd*» (D. N. MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, Oxford Univ. Press 1971, p. 72, s. v. *rōds*); suposo que no devia ser un mot usat gaire sovint en l'època del pelví més antic, car manca en el parc però excel·lent *Manual of Pahlavi* de Nyberg (on altrament s'hauria trobat a la p. 171).

I per desgràcia és possible que els entesos no hagin trobat temps per indagar l'etimologia d'aquest mot irani. Però no podríem oblidar que el nom més conegut de la cítara, el gr. *κithára*, no és heretat de l'indoeuropeu, i que l'etimologia més plausible que se n'ha trobat fins ara, el dóna com un manlleu de l'irani²

¿Per què asseguraven Jud i Bloch que en francès el mot no era d'origen germànic? Entre altres raons